

Вступ

Укладання списку фауни птахів певного регіону є нелегким завданням і такі праці часто містять окремі неточності. Це, насамперед, пов'язане з необхідністю проведення довготривалих польових досліджень у різні сезони року, а також прагненням охопити якомога більшу територію. Найчастіше дослідник вивчає певну систематичну групу (і вона, в такому випадку, є базою для попередніх узагальнень щодо регіону) або намагається охопити весь видовий склад орнітофауни.

Класичним джерелом інформації для написання огляду фауни адміністративного або фізико-географічного регіону є використання музейних колекцій. На жаль, і в цьому випадку автор обмежений наявним у колекціях матеріалом, а відсутність у деяких музеях планових зборів протягом останніх 30 років не може бути компенсованою науковими повідомленнями про спостереження окремих видів. Також слід згадати про певну інертність великих фауністичних праць. Як зазначає в передмові до третього тому "Фауни ЧССР" К. Гудец (Hudec, 1983: с. 5-7), написання фауни цієї невеликої країни було нелегкою справою, а нові відомості про окремі види (особливої поширення, результати кільцювання, супутникового стеження та ін.) до видання не потрапили. За тривалий час написання цього багатотомника (від початку роботи до видання останнього тому пройшло 15 років) змінилися зоогеографічні уявлення, уточнилися питання систематики тощо. Можливо, кращим способом вирішення цієї проблеми є написання анотованих переліків видового складу фауни, як це зробили угорські орнітологи (Magyar et al., 1998). У такому випадку зменшується час написання роботи і видання стає інформативнішим. На наш погляд, саме анотовані переліки складу фауни дають змогу відповісти на питання щодо кількості видів у фауні й статусу певного птаха. Спроба встановлення сучасного видового складу орнітофауни Закарпатської області – головне завдання цієї роботи.

Традиційним є складання переліку видів фауни на основі попередніх узагальнюючих робіт. Такий підхід, або точніше кажучи – вихід із ситуації, часто є вимушеним. У кінці ХХ ст. практика довготривалих експедицій у нашій країні відійшла, на жаль, у минуле. Особливо це стосується "вивчених у фауністичному відношенні" регіонів, до яких зараховують Закарпаття й територію Закарпатської області України. Відомості про фауну птахів Закарпатської області можна отримати з загальновідомих робіт А. Грабара (1931, 1942), Ф. Страутмана (1954, 1963), Л. Портенка (1950), О. Кістяківського (1950), В. Талпоша (1965б, 1969) та ін. Активна робота О. Лугового в Карпатському державному заповіднику, а потім на кафедрі зоології та в Зоологічному музеї Ужгородського державного університету (тепер – національного; далі – УжНУ), створення ним клубу орнітологів у м. Ужгород, істотно сприяли вивченню орнітофауни Закарпаття. Поряд із загальним пошуканням вивчення птахів регіону, мала місце певна мозаїчність досліджень. Крім наведених узагальнюючих фауністичних робіт, опублікована велика кількість статей і тез, на яких ми не будемо зупинятись, оскільки ґрунтовний аналіз історії вивчення птахів цього регіону наведений у праці О. Лугового (2003а).

Разом з тим, у публікаціях кінця ХХ ст. помітна тенденція до повторення відомостей про окремі види птахів, які зараховані до складу фауни, хоча дані про їх знахідки походять з різних часових відрізків і іноді є суперечливими або сумнівними.

Для території Закарпатської області це, насамперед, стосується цитування даних з праць А. Грабара. Причини цього полягає у відсутності чіткого розмежування регіону досліджень А. Грабара та сучасної території Закарпатської області. Тут слід чітко окреслити різницю в поняттях Закарпаття та Закарпатська область, які територіально істотно відрізняються, а їх площі не співпадають (Рис. 1.).

Закарпаття (в дорадянських роботах: Підкарпаття, Підкарпатська Русь, Фелвідійк): фізико-географічна одиниця, яка розташована у верхній течії р. Тиса, а саме – територія Закарпатської області, сучасної Східної Словаччини, частини Угорщини і, навіть, Румунії.

Територія сучасної Закарпатської області за площею значно менша, ніж Закарпаття і, таким чином, це не тотожні поняття. До Закарпатської області не належать нижні течії великих і малих приток басейну р. Бодрог і болотистої місцевості Сенне (межиріччя рік Лаборець і Бодрог на території Східної Словаччини) – локалітети, де збирав матеріал А. Грабар. Якщо використовувати без застережень працю А. Грабара та відомості з Закарпаття загалом за весь період XX ст., то фауна птахів Закарпатської області може сягнути 295 видів! Окремі з них будуть навіть новими для фауни України.

З іншого боку, у роботі А. Грабара відсутні види, які пізніше з'явилися в орнітофауні області (загалом 11): *Tadorna ferruginea*, *Haliaeetus leucoryphus*, *Alectoris chukar*, *Arenaria interpres*, *Limicola falcinellus*, *Stercorarius parasiticus*, *Streptopelia*

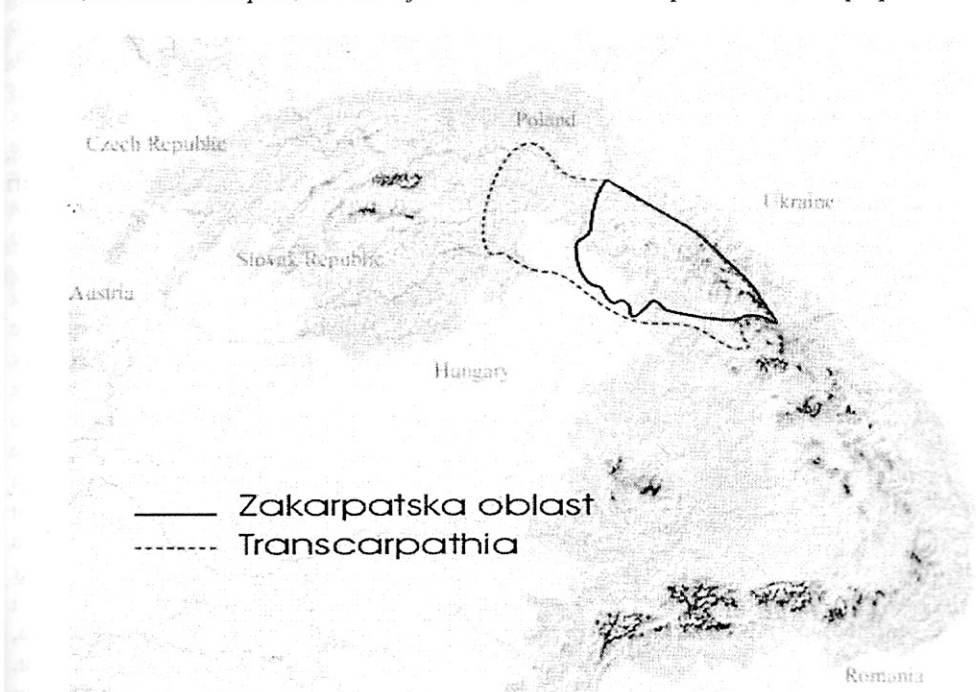

Рис. 1. Карта-схема співвідношення територій Закарпаття та Закарпатської області

Fig. 1. Map of the Zakarpattya (Transcarpathia) and the Zakarpatska oblast (Transcarpathian region)

decaocto, *Dendrocopos syriacus*, *Regulus ignicapillus*, *Oenanthe isabellina*, *Certhia brachydactyla*. Серед цього переліку є види, які в тільки у середині 1950-х рр. поповнили фауну Закарпатської області і Західної України, напр., *Streptopelia decaocto*, *Dendrocopos syriacus*. Відсутність у фауністичному списку А. Грабара таких птахів, як *Regulus ignicapillus*, *Certhia brachydactyla* можна пояснити по різному, але здобуті О. Кістяківським екземпляри стійко утримують ці два види у складі фауни.

Деякі з видів зараховані до фауни області помилково. Зупинимося на найтиповіших неточностях. Ф. Страутман (1963), з посиланням на роботу А. Грабара (1931), для Закарпатської рівнини наводить огара (*Tadorna ferruginea*). Разом з тим, у самій роботі А. Грабара відомості про названий вид відсутні, а наведені дані про зовсім інший – галагаза (*Tadorna tadorna*), з території сучасної Східної Словаччини. Таким чином, фауна Закарпатської області помилково збагатилася відразу на два види. Ще один вид (*Arenaria interpres*) зарахований до складу фауни Закарпатської області на основі неточного формулювання відомостей про нього у вищезгаданій праці Ф. Страутмана. Крім того, *Oenanthe isabellina* наведена з посиланням на роботу М. Кучеренко (1953). Перевірка складу фауністичних переліків сусідніх Угорщини, Словаччини та Чехії свідчать, що наявність цього виду у фауні Закарпаття є досить сумнівним.

Значна кількість відомостей щодо птахів, які наведені деякими авторами другої половини ХХ ст. – це просте цитування праці А. Грабара з посиланням на його колекцію. Але, детальний аналіз колекції (Зоомузей УжНУ) виявив, що багато екземплярів походять з поза меж сучасної Закарпатської області (Потіш, Потіш, 2003).

Попередня спроба встановлення сучасного видового складу водно-болотних птахів здійснена в роботі „Анотований список фауни водно-болотних птахів Закарпаття” (Потіш, 2000). Нещодавно проведена ревізія видового переліку птахів регіону (Потіш, 2008). Ця публікація завершує нашу багаторічну роботу зі складання орнітофауністичного списку і встановлення сучасного статусу видів, що належать до складу фауни птахів Закарпатської області.

Матеріалом для написання цієї роботи слугували власні дослідження протягом 1991-2008 років. При цьому, спільно з доц. О. Луговим, було також проведене обстеження тих територій, де працювали наші попередники. Результати цих досліджень через 50 років після роботи Л. Портенка (1950) опубліковані у двох працях: „Материалы к инвентаризации орнитофауны регионального ландшафтного парка “Стужица” (Луговой, Потіш, 1998) та „Основные изменения в составе населения птиц долины р. Уж (Закарпатье)” (Луговой и др., 2001). Результати повторного обстеження урочища Оток через півстоліття після роботи О. Кістяківського (1950) відображені у праці „Зміни у видовому складі птахів урочища «Оток» (Атак) Закарпатської області” (Потіш, Луговой, 2002). У своїх дослідженнях особливу увагу ми звернули на види, які цитовані за А. Грабарем і лише вибірково використані відомості з робіт закарпатських колег. Зокрема, критично розглянуті публікації, де переважають посилання на роботи Ф. Страутмана, О. Кістяківського, Л. Портенка, а власних відомостей мало або вони суперечливі. Усні консультації з цими закарпатськими авторами дали нам підстави для критичного аналізу та доцільності використання інформації, наведеної в їхніх публікаціях за останні 20 років.

Додаткова цінна інформація була отримана від місцевих мисливців (огляд приватних колекцій) і завдяки власній препаратурській практиці.

Матеріал у роботі викладений за наступною схемою:

- для численних і типових видів, статус яких у регіоні не змінився, дані наведені без цитування попередніх авторів;
- у випадку суперечливих даних або коли йде мова про рідкісні види, наводиться точне джерело інформації (дотримуючись принципу “останньої цитації”), по можливості, з перевіркою її достовірності. Для видів, згаданих одним автором, цитування буде наведене з першоджерела, а у випадку даних, наведених іншим автором, цитування буде збережене за ним, без цитування попередника;
- систематичний порядок і латинські назви видів наведені згідно з роботою Л. С. Степаняна (1990);
- українські наукові назви птахів подані у т. зв. „старому” і „новому” варіантах за роботами "Контрольний список орнітофауни України" (Гаврись, 2003) і "Птахи фауни України" (Фесенко, Бокотей, 2002). У випадку неспівпадання назв, наводяться обидва синоніми.

У позиції "Природоохоронний статус" вказане наведення виду в Додатку II до Бернської конвенції, Червоній книзі України (1994) чи Регіональному списку рідкісних видів Закарпатської області, який у 2003 році був поданий на затвердження в Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Закарпатській області та опублікований у 2004 (Луговой, Потіш, 2004).

Одним з найдискусійніших питань є встановлення сучасного статусу виду на досліджуваній території. Для цього, під час складання списку ми застосували критерії (з певними корективами), які були використанні А. Мошанським (Mošansky, 1977) під час написання роботи щодо орнітофауни Східної Словаччини. Певною мірою такий підхід був використаний й угорським колегами в анованому списку фауни птахів Угорщини (Magyar et al., 1998).

Таким чином, види за статусом поділені на 6 типів:

1. **Осілий** – вид, який протягом усього року перебуває на досліджуваній території;
2. **Гніздовий** – вид, який гніздиться у регіоні, а після закінчення репродуктивного періоду відлітає до місць зимівлі;
3. **Зимуючий** – вид, для якого ця територія є тільки місцем зимівлі;
4. **Блукаючий** – вид, місця гніздування якого знаходяться далеко від регіону досліджень, але який систематично з’являється тут у літній період;
5. **Пролітний** – вид, який не гніздиться у регіоні, але постійно використовує територію для перельотів і зупинок під час сезонних міграцій;
6. **Залітний** – вид, який зрідка з’являється у межах досліджуваної території тільки в міграційний період.

Використання згаданих типів дало змогу чітко розмежувати види фауни птахів Закарпатської області за характером їх перебування та уникнути словосполучень – широко розповсюджений, нечисленний гніздовий чи осілий птах та ін., які, на наш погляд, не цілком коректно відображають статус певного виду. Крім того,

кільцюванням доведено, що особини, які заселяють певний регіон, здійснюють міграції за його межі, а на їх місці з'являються особини з інших частин ареалу. Таким чином, вид на цій території може бути гніздовим, перелітним, пролітним, зимуючим і, як постійно присутній, вважається осілим.

Для уникнення непорозумінь з кількістю видів у складі фауни Закарпатської області, нами в Розділі 1 до загального переліку зараховані види, яких спостерігали в межах цієї адміністративної одиниці.

Розділ 2 містить інформацію про види, які спостерігалися в межах фізико-географічного регіону Закарпаття. Тобто тут можемо знайти інформацію, що відображає, як давні відомості про окремі види (переважно, згідно з А. Грабарем (1931, 1932, 1934) та Ю. Комареком (Komarek, 1960)), яких спостерігали на території Закарпаття загалом, так і дані про рідкісні залітні види та суперечливі знахідки, що потребують додаткового уточнення. Цим розділом хочемо звернути увагу орнітологів на цілковиту реальність появи цих видів на території Закарпатської області.

Однією з найскладніших проблем дослідників птахів Карпатського регіону є відсутність швидкого та ефективного обміну інформацією, оскільки в цій частині Центральної Європи проживають народи різних мовних груп. Існування таких відомих і давніх періодичних видань, як *Aquila*, та молодших – *Ornis Hungarica*, *Tichodroma*, *Sylvia*, навіть за наявності анотацій англійською мовою, слабо вирішує це питання. Переважна більшість первинної інформації у вигляді коротких повідомлень, невеликих статей публікується здебільшого мовою оригіналу в мало тиражованих виданнях (*Citrinella*, *Milvus*, *Buteo*, *Naja*, *Troglodytes* і т. п.) і доступна для опрацювання тільки орнітологам, які можуть читати мовою країни, що видає цей журнал.

Вищенаведене змусило нас зробити паралельний реферативний переклад українського тексту англійською мовою. Сподіваємося, що ця робота буде корисною для майбутніх дослідників орнітофауни Закарпатської області та басейну верхньої Тиси.

Дослідження були підтримані **Великобританським відділенням Світового фонду збереження дикої природи (WWF-UK)** у межах проекту *"Заплавні ліси Закарпаття, Україна"* (UK006702P). Автори щиро дякують Ребеці Мей і Беатрікс Річардс (менеджерам WWF), Богдану Процю (менеджеру української частини проекту, Державний природознавчий музей НАН України, м. Львів) за допомогу і підтримку під час реалізації проекту. Дослідження також частково підтримані **Фондом Вітлі (Whitley Fund for Nature)**.

Під час збору інформації неоціненну допомогу надали представники мисливського товариства „Хантер” (О. Малеш, О. Сливка, М. Сікан, О. Шевченко), Закарпатської обласної організації УТМР (О. Вайс, С. Попович), ТМР „Сюрте” (К. Ілеш, М. Павлик) і ТМР „Берегівське” (М. Пацюк, Г. Лейтої), особисто Л. Покритюк. У систематизації відомостей значну наукову та методичну допомогу надали О. Луговой, Г. Гаврись, О. Пекло, А.-Т. Башта, за що їм моя вдячність і шана.

Книга виходить у світ завдяки фінансовій підтримці Великобританського відділення Світового Фонду охорони дикої природи (WWF-UK; <http://www.panda.org/index.cfm>) і Фонду Вітлі (Whitley Fund for Nature; <http://www.whitleyaward.org>).

цього виду, здобуті 23.01 і 01.02.1950 р. На жаль, відомостей про місце здобування немає.

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Transmigrant, rare winter visitor. Occurs in small numbers on fishponds during migration periods. Two stuffed birds are exhibited in the Zoological Museum of Uzhgorod National University.

Conservation status: Bern Convention.

Ordo: Falconiformes – Соколоподібні

Familia: Pandionidae – Скопові

Genus: Pandion Savigny, 1809

39. **Скопа Osprey** *Pandion haliaetus* (Linnaeus, 1758). Пролітний вид. На початку ХХ ст., можливо, належав до гніздової фауни на основі усного повідомлення з околиць смт. Великий Березний (Hrabar, 1932). У березні-квітні 1996 р. скопа виявлена нами на невеликому ставі (площа 56 га) поблизу села Андріївка Ужгородського р-ну. Молода особина трималась тут протягом трьох тижнів, полюючи на рибу. Також є повідомлення про спостереження цього виду навесні на ставах Закарпатського рибокомбінату. На території сусідньої Румунії поблизу м. Сигот у вересні 1980 р. був знайдений мертвий птах, закільцьований у Фінляндії (Beres, 1998). Хоча в первинних відомостях є інформація про цей вид в колекції А. Грабара, сьогодні такого експонату в ЗМ УжНУ нема.

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Червоний список Закарпаття.

Irregular in the spring (March-May) and rare in the autumn (September) on passage through Zakarpatska oblast, mainly along the Tysa and the Latorytsia rivers and fishponds.

Conservation status: Red Book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Familia: Accipitridae – Яструбові

Genus: Pernis Cuvier, 1817

40. **Осоїд Honey Buzzard** *Pernis apivorus* (Linnaeus, 1758). Гніздовий вид. Поодиноких особин неодноразово спостерігали в репродуктивний період, як у рівнинно-передгірній частині області, так і в долинах річок (Луговой, 1988; Бондар, 1993, 1995). Усі п'ять екземплярів експозиційної колекції Зоологічного музею УжНУ здобуті у вересні 1929-1934 рр. на території Закарпатської області. В Словаччині це один з найчисленніших гніздових хижих птахів (Danko et al., 2002).

Охоронний статус: Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Remigrant. Breeds in small numbers in forests of medium and high elevations, sometimes on lowlands (Луговой, 1988, Бондар 1993, 1995).

Conservation status: Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Genus: Milvus Lacépède, 1799

41. Шуліка рудий **Red Kite** *Milvus milvus* (Linnaeus, 1758). Ймовірно гніздовий вид, статус якого потребує уточнення. Останні відомості про гніздування цього птаха наводить Л. Портенко (1950). Був зарахований до складу фауни птахів Закарпатської області тільки на підставі інформації з території Берегівського району (Луговой, Талпош, 1968) і суперечливих даних В. Боднара (1993). Експонати Зоологічного музею УжНУ демонструють певну приуроченість здобування цього виду до західної частини області. Зі семи екземплярів колекції 2 здобуті на території сучасної Східної Словаччини, 3 – в Ужгородському районі, 2 – доставлені з середньої течії р. Латориця поблизу м. Свалява.

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Remigrant. As a breeder of oak forests is known after L. Portenko (1950) and A. Lugovoy, V. Talposh (1965). Since then became almost extinct on the investigated territory. Only V. Bodnar (1993) includes the red kite to nesting fauna of Zakarpatska oblast. All of seven exhibited specimens in the Zoological Museum of Uzhgorod National University came from the western part of the territory.

Conservation status: Red Book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

42. Шуліка чорний **Black Kite** *Milvus migrans* (Boddaert, 1783). Гніздовий вид. Систематично спостерігається тільки в двох локалітетах: ур. „Переш” (Ужгородський район, поблизу сіл Малі Геєвці, Руські Геєвці, Сюрте) та ур. „Оток” (Берегівський р-н, поблизу сіл Великі Береги, Квасове). В колекції хижих і сов А. Грабара є тільки два екземпляри цього виду, один з яких здобутий на території сучасної Словаччини, другий – 20.08.1930 р. в околицях с. Шаланки Виноградівського р-ну.

Охоронний статус: Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Remigrant. Systematically breeds in two localities of the lowland: in “Peresh” locality near Teyglash village (Uzhgorod district) and in “Otok” locality near Kvasove village (Berehove district).

Conservation status: Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Genus: Circus Lacépède, 1799

43. Лунь польовий **Hen Harrier** *Circus cyaneus* (Linnaeus, 1766). Пролітний вид. Систематично спостерігається на прольоті, з’являючись відразу після сходження снігу на рівнині. Осінній проліт менш помітний. Три з п’яти експонатів колекції експозиції Зоологічного музею УжНУ здобуті в західній частині рівнинної частини Ужгородського р-ну, тобто в межиріччі рік Уж, Латориця й Тиса, інші два – на території східної Словаччини.

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція.

Transmigrant. Common winter and passage visitor to areas of low and medium elevations, especially in the lower parts of the Uzh, the Latorytsia, the Tysa rivers, in particular on grasslands, wet meadows, marshes, and farmlands.

Conservation status: Red book of Ukraine, Bern Convention.

44. Лунь лучний **Motagu's Harrier** *Circus pygargus* (Linnaeus, 1758) Гніздовий вид. Оpubліковані дані стосуються рівнинної частини області (Бондар, 1993; Луговой, Мателешко, 1996). А. Грабарем три особини здобуті в західній частині межиріччя Ужа та Латориці, що безпосередньо межують з сучасною територією Словаччини.

Охоронний статус: Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Remigrant. Breeds in small numbers on the Zakarpatska lowland, mainly in the western part of the Tysa river on wet meadows, marshes.

Conservation status: Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

45. Лунь болотяний **Marsh Harrier** *Circus aeruginosus* (Linnaeus, 1758). Гніздовий вид. Виявлений у південній частині області поблизу сіл Червоне, Велика Добронь (Ужгородський р-н), Косино, Дийда (Дідово) (Берегівський р-н) і на старицях р. Тиса (Луговой, Потіш, 1999). Експозиційна колекція Зоологічного музею УжНУ містить чотири експонати цього виду, три з яких здобуті А. Грабарем у серпні-вересні 1924-27 рр., але детальніші відомості про місця добування втрачені.

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Remigrant. Breeds on marshes on low and medium elevations. Observed in the western part of lowlands mainly.

Conservation status: Bern Convention.

Genus: Accipiter Brisson, 1760

46. Яструб великий **Goshawk** *Accipiter gentilis* (Linnaeus, 1758). Гніздовий, пролітний, зимуючий вид. Виявлений переважно в передгірно-гірській частині області. На рівнині приурочений до острівних лісових масивів. Колекція експозиції Зоологічного музею УжНУ містить 29 експонатів великого яструба з різних частин області.

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Remigrant, transmigrant, hibernant. Fairly common breeder in forests on high and medium elevations, especially in beech and coniferous stands. Resident bird.

Conservation status: Bern Convention.

47. Яструб малий **Sparrowhawk** *Accipiter nisus* (Linnaeus, 1758). Гніздовий, пролітний, зимуючий вид. Спостерігається переважно в рівнинній і передгірній частинах, населяє також гірські райони, куди проникає долинами рік. В

експозиційній колекції Зоологічного музею УжНУ зберігається 14 екземплярів, здобутих у різних локалітетах Закарпатської області.

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Remigrant, transmigrant, hibernant. Widespread, but nowhere common. Breeds in forests on medium and high elevations, occasionally on lowlands as well. Occupies large parks and woods on the edge of towns. Resident bird.

Conservation status: Bern Convention.

Genus: Buteo Lacépède, 1799

48. Зимняк **Rough-legged Buzzard** *Buteo lagopus* (Pontoppidan, 1763). Зимуючий, пролітний вид. Систематично з'являється на території рівнини та передгір'їв Закарпаття в зимовий період. Нерідко утворює скупчення на полях, де можна одночасно спостерігати до двох десятків особин. Зникає з території області в другій декаді лютого. Всі 19 екземплярів цього виду в експозиційній колекції Зоомузею УжНУ здобуті в грудні-лютому, переважно на території Закарпатської рівнини.

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Hibernant, transmigrant. Regular winter visitor to areas of arable lands, meadows on low and medium elevations. All of 19 specimens in the exhibit collection of the Zoological Museum of Uzhgorod National University were collected in December-February.

Conservation status: Bern Convention.

49. Канюк **Common Buzzard** *Buteo buteo* (Linnaeus, 1758). Гніздовий вид. Один з найчисельніших представників денних нижих птахів. Рівномірно заселяє всю територію області, піднімаючись долинами річок високо в гори до вододілу включно. У період сезонних міграцій кочує всією територією Закарпаття, про що свідчать дві знахідки з території області дорослих птахів, закільцьованих у східній частині Словаччини (Потіш, 2003б).

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Remigrant. Common breeder in forests on medium and high elevations. Visitors from the eastern part of the Upper Tysa river region join local birds in the winter (Потіш, 2003б).

Conservation status: Bern Convention.

Genus: Circaetus Vieillot, 1816

50. Змієїд **Short-toed Eagle** *Circaetus gallicus* (Gmelin, 1788). Гніздовий вид. Відомості про знахідки гнізда в ур. "Багно" поблизу с. Руські Комаровці Ужгородського р-ну знаходимо в праці А. Грабара (1942). Пізніші дані, що походять з різних частин області (Бондар, 1993), є суперечливими. Достовірно виявлений у верхній течії р. Тиса поблизу смт. Рахів (Луговой, 1988) і в ур. „Оток” поблизу с. Квасове Берегівського р-ну (Башта, 2003).

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Remigrant. Rare records in oak forests in the Borzhava river valley (Bashta, 2003). It is observed also in high mountain regions (Луговой, 1988).

Conservation status: Red book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Genus: Hieraetus Kaup, 1844

51. Орел-карлик **Booted Eagle** *Hieraetus pennatus* (Gmelin, 1788). Гніздовий вид. Відмічений в ур. "Оток" (Берегівський р-н; Потіш, Луговой, 2002) та ур. "Переш" у травні 2003 р. У колекції Зоологічного музею УжНУ зберігається шість екземплярів цього виду. Вони виготовлені А. Грабарем і всі, крім одного, здобуті на території сучасної Східної Словаччини в 1925-1927 роках.

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Remigrant. Rare breeder. Observed in two localities: "Otok" (Berehove district), (Потіш, Луговой, 2002), "Peresh" (Uzhgorod district).

Conservation status: Red Book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Genus: Aquila Brisson, 1760

52. Підорлик малий **Lesser Spotted Eagle** *Aquila pomarina* C.L. Brehm, 1831. Гніздовий вид. Гніздиться в передгірно-гірській частині області. Найбільше знахідок походить з Західного Закарпаття, де він систематично спостерігається в басейнах річок Уж і Тур'я. В експозиційній колекції Зоомузею УжНУ зберігається 13 екземплярів, з яких 10 здобуті й виготовлені А. Грабарем у 1920-1933 рр. Інші три потрапили в колекцію з околиць с. Великий Бичків (Рахівський р-н), смт. Вишкове (Хустський р-н) та з Державного природознавчого музею (Львів).

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Remigrant. Breeds in small numbers in mature, closed forests on medium and high elevations. The collection of the Zoological Museum of Uzhgorod National University includes 13 birds of this species; 10 of them were collected by A. Hrabar in different parts on the west of the Transcarpathian region.

Conservation status: Red Book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

53. Беркут **Golden Eagle** *Aquila chrysaetos* (Linnaeus, 1758). Осілий вид. Відомості про спостереження беркута стосуються різних районів області (Луговой, 1988; Бондар, 1993). Нами виявлений тільки один локалітет імовірного гніздування цього виду, розташований у Рахівському р-ні. Ці дані були отримані від мисливців і підтверджені трьома опудалами беркута, що були виготовлені в період між 1989 і 1997 рр. Згідно з даними Б. Годованця (2003), карпатська популяція нараховує близько 10 пар. В експозиційній колекції Зоологічного

музею зберігаються сім екземплярів цього виду; на жаль, тільки два з них мають точні дані про місця здобування.

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Sedentary. A few pairs have bred regularly in the eastern part of Zakarpatska oblast. According to B. Godovanets (2003), the Carpathian population includes 10 pairs.

Conservation status: Red Book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Familia: Falconidae – Соколови

Genus: Falco LinnaeusBrisson, 175860

54. Сапсан Peregrine *Falco peregrinus* Tunstall, 1771. Гніздовий вид. Його поодинокі спостереження відомі з різних частин Закарпатської області (Бондар, 1993). Декілька разів був помічений О. Луговим (1988) у гніздовий період в Угольському лісництві Карпатського біосферного заповідника. А. Грабар (1932) наводить місця гніздування сапсана в межах Ужгородського та Перечинського р-нів. У жодному з указаних цим автором місць гніздування вид нами не виявлений. Ймовірно, тенденція до його ренатуралізації, яку відмічають в Угорщині (Вагура, 1997), може мати місце і на території Закарпатської області. В колекції Зоомузею УжНУ зберігаються три екземпляри сапсана, здобуті А. Грабарем в 1923-1928 рр. у західній частині Закарпатської області.

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Remigrant. Was observed in different parts of Zakarpatska oblast (Бондар, 1993; Луговой, 1988). All of 3 specimens from the collection of the Zoological Museum of Uzhgorod National University were collected in the western part of the territory by A. Hrabar in 1923-1928.

Conservation status: Red Book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

55. Чеглок, підсоколик великий, Hobby *Falco subbuteo* Linnaeus, 1758. Гніздовий вид. Приурочений до прируслових лісів і насаджень, спостерігається в долинах річок, де існують колонії берегової ластівки. Експозиційна колекція Зоомузею УжНУ нараховує 13 екземплярів цього виду, здобутих А. Грабарем у 1921-1926 роках ХХ століття, переважно на території сучасного Ужгородського району.

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Remigrant. Breeds in flooded forests on low and high elevations. After breeding period often stays on grasslands and cultivated areas until autumn time.

Conservation status: Bern Convention.

56. Дербник, підсоколик малий Merlin *Falco columbarius* Linnaeus, 1758. Зимуючий вид. Відомий переважно з передгір'я та річкових долинах, хоч непоодинокі

зустрічі походять також із Закарпатської рівнини. Експозиційна колекція Зоологічного музею УжНУ нараховує 7 екземплярів цього виду, 5 з яких птахи здобуті А. Грабарем у вересні-березні 20-х років ХХ ст.

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Hibernant. Winter visitor (October-March), mainly in open lowland areas.

Conservation status: Bern Convention.

57. Кібчик **Red-footed Falcon** *Falco vespertinus* Linnaeus, 1766. Гніздовий вид. На території області трапляється в невеликій кількості в різних біотопах, уникаючи суцільних лісових масивів. Найбільша кількість нами виявлена у травні-червні в заплавах лісах уздовж водотоку р. Тиса від с. Вілок до смт. Буштино включно. В період масового льоту одноденок (*Palingenia* sp.) концентрується в більших кількостях (перша декада червня 2003 р., околиці с. Теково – 6 особин). Експозиційна колекція Зоомузею УжНУ містить 8 екземплярів цього виду, з яких тільки 3 мають відомості про час і місце здобування: на кордоні зі Словаччиною.

Охоронний статус: Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Remigrant. Breeder on some lowland woodlands, especially in the Tysa river valley. It aggregates in the large quantities during the flight of (*Palingenia* sp.).

Conservation status: Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

58. Боривітер звичайний **Common Kestrel** *Falco tinnunculus* Linnaeus, 1758. Гніздовий вид. Поширений на всій території області від рівнини до високогір'я. В експозиційній колекції Зоологічного музею УжНУ є 6 екземплярів цього виду, але місце і дата їх здобуття невідомі.

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Fairly common breeding bird on meadows and agricultural lands. Occupies cavities in buildings in Uzhgorod as well.

Conservation status: Bern Convention.

Ordo: Galliformes – Куроподібні

Familia: Tetraonidae – Тетерукові

Genus: Lyrurus Swainson, 1832

59. Тетерук **Black Grouse** *Lyrurus tetrix* (Linnaeus, 1758). Осілий вид. Систематично спостерігається на токовищах у східній частині області (Тячівський, Рахівський р-ни, частково Міжгірський). З трьох екземплярів експозиційної колекції Зоологічного музею УжНУ два здобуті на території Закарпаття до 1959 року. Точніші відомості про них відсутні.

Охоронний статус: Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Sedentary. Fragmented populations exist in the eastern part of Zakarpatska oblast, primarily in Tyachiv, Rakhiv and Mizgiryia districts.

Conservation status: Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Sedentary. Rare breeding bird. The species nests in two localities of Vynohradiv and Uzhgorod districts (Потіш, 2003a).

Conservation status: Red Book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Genus: Asio Brisson, 1760

108. Сова вухата Long-eared Owl *Asio otus* (Linnaeus, 1758). Осілий вид. Оселяється в розріджених деревно-чагарникових насадженнях. Щільність популяції залежить від наявності гнізд сороки (*Pica pica*), які вухата сова використовує для гніздування. У зимовий період формує інвазійні скупчення в населених пунктах (Потіш, 1994б).

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Sedentary. Common bird in woodlands. Usually borrows old nests of the magpie for nesting. In the wintertime, larger flocks may be found in undisturbed parks (Потіш, 1994б).

Conservation status: Bern Convention.

109. Сова болотяна Short-eared Owl *Asio flammeus* (Pontoppidan, 1763). Пролітний вид. У гніздовий період виявлений тільки в нижній течії р. Латориця. В значно більшій кількості спостерігається в листопаді-грудні. Одна особина була здобута в першій декаді грудня в Мукачівському р-ні поблизу с. Павшино (рівнинна частина). Всі сім екземплярів експозиційної колекції Зоомузею УжНУ здобути А. Грабарем у приграничних з Україною ділянках Словаччини.

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Transmigrant. Occurs during migration time anywhere on the Zakarpatska lowland. A. Hrabar obtained all seven specimens of the exposition collection of the Zoological Museum of Uzhhorod National University on the Slovakian terrain, close to the border with Ukraine.

Conservation status: Bern Convention.

Genus: Otus Pennant, 1769

110. Совка Scops Owl *Otus scops* (Linnaeus, 1758). Гніздовий вид. Місця достовірного оселення відомі з території Карпатського біосферного заповідника (Луговой, 1988). У 2005-2007 роках нами, спільно з Л. Покритюком, у весний період було виявлено близько 10 токуючих самців у старих паркових насадженнях м. Берегове. Експозиційна колекція Зоомузею УжНУ нараховує одне опудало цього виду; особина здобута І. Кушніром у Рахівському р-ні в середині 50-х років ХХ ст.

Охоронний статус: Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Remigrant. Occurs on the territory of the Carpathian Biosphere Reserve (Луговой, 1988). Some observations in different parts of Zakarpatska oblast must be verified.

Conservation status: Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Genus: *Aegolius* Kaup, 1829

111. Сич волохатий **Tengmalm's Owl** *Aegolius funereus* (Linnaeus, 1758). Осілий вид. У Рахівському р-ні нами оглянуто кілька опудал цього виду. Птахи були здобуті в різних ділянках Свидовецького масиву. На наш погляд, вид вузько приурочений до хвойних лісів. Одне опудало цього сича зберігається в експозиційній колекції Зоологічного музею УжНУ. Детальніших даних про час, місце та дату здобування знайти не вдалося.

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Sedentary. Few stuffed birds were presented in the private collections of hunters in Rachiv district.

Conservation status: Red Book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Genus: *Athene* Boie, 1822

112. Сич хатній **Little Owl** *Athene noctua* (Scopoli, 1769). Осілий вид. Унікає лісових масивів, поширений переважно в рівнинній і передгірній частинах. Спостерігається переважно в населених пунктах сільського типу. Активно заселяє околиці міст, новобудови.

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Sedentary. Common breeder on the Zakarpatska lowland near farm buildings and villages.

Conservation status: Bern Convention.

Genus: *Glaucidium* Boie, 1822

113. Сичик-горобець **Pygmy Owl** *Glaucidium passerinum* (Linnaeus, 1758). Осілий вид. Систематично спостерігався в Чорногірському масиві Карпатського біосферного зап-ка (Луговой, 1988). Поширення в Закарпатській області пов'язане з розповсюдженням жовни чорної, дупла якої сичик-горобець використовує для гніздування. У листопаді 2002 р. цей вид нами виявлений в урочищі „Дубки” Кам'янецького лісництва Ужгородського ДЛГ.

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Sedentary. Occurs on the territory of the Carpathian Biosphere Reserve (Луговой, 1988). Distribution of this bird coincides with distribution of the black woodpecker. In November 2002, was observed near Kamyanytsia village of Uzhgorod district.

Conservation status: Red Book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Genus: *Strix* Linnaeus, 1758

114. Сова сіра **Tawny Owl** *Strix aluco* Linnaeus, 1758. Осілий вид. Оселяється на околицях широколистяних лісів або в розріджених масивах і на зрубках. Також

населення старі паркові насадження в межах населених пунктів. Один з найчисленніших видів сов області.

Охоронний статус: Бернська конвенція.

Sedentary. Common breeder in forests of Zakarpatska oblast. One of the most widely distributed species.

Conservation status: Bern Convention.

115. Сова довгохвоста **Ural Owl** *Strix uralensis* Pallas, 1771. Осілий вид. Переважно тримається в букових лісах. Найчастіше з усіх сов наявна в приватних колекціях мисливців області. Верхня межа поширення в горах співпадає з пасмом хвойних лісів. Узимку з'являється в старих паркових насадженнях населених пунктів і рівнинних дібровах. В експозиції Зоологічного музею УжНУ, поряд із канюком – найчисленніший експонат.

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Sedentary. Common bird of beech forests. In the winter, visits large parks and old cemeteries.

Conservation status: Red Book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Familia: Tytonidae – Сипухові

Genus: Tyto Billberg, 1828

116. Сипуха **Barn Owl** *Tyto alba* (Scopoli, 1769). Осілий вид Закарпатської області. Трапляється в межах невеликих населених пунктів і на околицях міст. У 1993 та 1998 рр. дві особини з дуже пошкодженими крилами були знайдені на околиці м. Ужгород. Гніздо з пташенятами виявлене в старій будівлі в м. Берегове в травні 2006 і 2007 рр. (усне повідомл. Л. Покритюка).

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Sedentary. Resident on the Zakarpatska lowland. Occurs in villages in old church towers, farm buildings.

Conservation status: Red Book of Ukraine, Bern Convention, the Red list of Zakarpatska oblast.

Ordo: Caprimulgiformes – Дрімлюгоподібні

Familia: Caprimulgidae – Дрімлюгові

Genus: Caprimulgus Linnaeus, 1758

117. Дрімлюга **Nightjar** *Caprimulgus europaeus* Linnaeus, 1758. Гніздовий вид. Населяє хвойні ліси, рідше букові.

Охоронний статус: Бернська конвенція, Регіональний список рідкісних видів.

Remigrant. Rare breeder in oak and beech forests, on forest edges, on clearings.